

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนา

จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอมาแล้ว จะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปะ เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีปรากฏการณ์ มีรูปความคิดและรูปแบบเชิงปฏิบัติการที่เป็นศิลปวิทยาของปราชญ์ท้องถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถค้นหาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและบริบทของท้องถิ่น ที่ยังรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรมให้คงอยู่ เป็นบทสรุปเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

บทสรุป

วิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ด้วยความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งบนผืนดินและผืนน้ำที่เอื้ออำนวยให้การดำรงชีวิต ชาวบ้านจึงได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ลักษณะงานศิลปหัตถกรรมของชาวบ้าน จึงมีทั้งลักษณะที่มีความเรียบง่าย และมีความละเอียดอ่อน ประณีตสวยงาม ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ ลักษณะของงานศิลปหัตถกรรม และข้อจำกัดของวัสดุ ซึ่งเป็นการสร้างงานศิลปหัตถกรรม เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นเป้าหมายและลักษณะการดำรงชีวิต จึงผสมผสานเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวเดียวกัน โดยสามารถวิเคราะห์เป้าหมายและลักษณะการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่

- 1) ด้านการใช้ชีวิตประจำวันและความอยู่รอด โดยชาวบ้านสร้างงานศิลปหัตถกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือใช้สอยในการดำรงชีวิต ให้มีความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวัน
- 2) ด้านการประกอบอาชีพและเศรษฐกิจ ปราชญ์ท้องถิ่นได้สร้างงานศิลปหัตถกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เพื่อความอยู่รอด และเป็นรายได้ให้กับครอบครัว เมื่อเกินความต้องการส่วนปราชญ์ท้องถิ่นที่นำศิลปหัตถกรรมมาประกอบเป็นอาชีพหลัก รายได้จากจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เป็นรายได้ที่ดีสำหรับตนเองและครอบครัว ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมของปราชญ์

ท้องถิ่น จะเป็นที่น่าสนใจของคนในชุมชน คนนอกชุมชน และนักท่องเที่ยว 3) ด้านความผูกพันของสถาบันครอบครัวและสถาบันทางสังคม เป็นการแสดงความผูกพันใกล้ชิดของคนภายในครอบครัว จะเห็นได้จากการที่ผู้สูงวัย สร้างความใกล้ชิดลูกหลาน ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในอดีต อบรมสั่งสอนลูกหลาน ให้ข้อคิดเตือนใจในการดำรงชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสม ลักษณะความผูกพันอีกประการหนึ่ง เป็น ความผูกพันและพึ่งพากันของคนในท้องถิ่น จะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมแรงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งที่เป็นงานส่วนตัว และงานของส่วนรวม 4) ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ประชาชนท้องถิ่นได้นำศิลปหัตถกรรม มาเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ภายในท้องถิ่น และ 5) ด้านการพัฒนาทักษะทางศิลปะ ที่จะต้องมีนิสัยช่างคิด ช่างสังเกต รู้จักพิจารณา มีใจรักชื่นชมในงานศิลปะ ซึ่งเกิดจากการผ่านกระบวนการสั่งสมความรู้ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม

ด้านการสั่งสมความรู้ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม เป็นการสั่งสมความรู้ การเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้ สอดคล้องกับเป้าหมายและลักษณะการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เป็นลักษณะที่มีทั้งกระบวนการที่เป็นขั้นตอน และไม่มีแบบแผนแน่นอน ด้วยข้อจำกัดด้านวิธีการถ่ายทอด และข้อจำกัดของความไม่เท่าเทียมกันด้านความรู้และการศึกษาของประชาชนท้องถิ่น จึงมีลักษณะการสั่งสมความรู้ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

ด้านการสั่งสมความรู้และการเรียนรู้มีลักษณะดังนี้ 1) ลักษณะการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นจากความสมบูรณ์ของผืนดินและผืนน้ำ ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้หลากหลายชนิด และสัตว์น้ำมากมายทั้งในทะเลและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ประชาชนท้องถิ่นจึงเกิดการสั่งสม เรียนรู้พร้อมกับการดำรงชีวิตที่อิงกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก 2) ลักษณะการสร้างความชินตา โดยใช้วิธีการคลุกคลีกับศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น จนเกิดเป็นการรับรู้ ทั้งการรับรู้ด้วยสายตา จากการมองเห็นผู้สูงวัยในครอบครัว ได้สร้างงานศิลปหัตถกรรมให้เห็น และการรับรู้ทางการได้ยินจากคำบอกเล่าของผู้สูงวัยในครอบครัว หรือจากคนอื่นๆ นอกเหนือจากคนในครอบครัว โดยบอกเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาของศิลปหัตถกรรมในอดีตและมีการเปรียบเทียบสภาพของศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่นในอดีตกับบริบทของท้องถิ่นในปัจจุบัน ทั้งยังสอดแทรกข้อคิดให้คนรุ่นหลังรักท้องถิ่น รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ลักษณะการลองผิดลองถูก อาจเป็นเพราะว่าในสมัยก่อน การถ่ายทอดความรู้ยังไม่เป็นกระบวนการเหมือนครูสอนนักเรียนในปัจจุบัน หรือเพราะข้อจำกัดเรื่องการถ่ายทอดนั้น เป็นการถ่ายทอดกันในครอบครัว ประชาชนท้องถิ่นบางท่านจึงต้องสั่งสมความรู้และเรียนรู้ ด้วยการลองผิดลองถูกจนค้นพบเทคนิคปัญหา วิธีการแก้ปัญหาและความชำนาญด้วยตนเอง 4) ลักษณะการบันทึกเป็นหลักฐาน ประชาชน

ท้องถิ่นบางท่าน ได้ใช้วิธีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเตือนความทรงจำ ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการศึกษา ที่ไม่ได้มีเท่าเทียมกันของประชาชนท้องถิ่น นอกจากนี้พบว่า ประชาชนท้องถิ่นบางท่าน ได้ใช้วิธีการบันทึกงานศิลปะหัตถกรรมด้วยการถ่ายภาพอีกด้วย 5) ลักษณะการเพิ่มทักษะความชำนาญ ประชาชนท้องถิ่นจะใช้วิธีการลงมือปฏิบัติให้เกิดประสบการณ์จริง ด้วยการทำซ้ำบ่อยๆ ด้วยการแนะนำของประชาชนท้องถิ่น และด้วยการนำศิลปะหัตถกรรมมาใช้ในการดำรงชีวิต เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และการค้าเพื่อหารายได้ และ 6) ลักษณะการใช้ทักษะทางศิลปะ โดยใช้ทักษะทางความคิด การสังเกต รู้จักพิจารณาสิ่งต่างๆ รอบตัว นำความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับมา จัดวางองค์ประกอบในการสร้างงานศิลปะหัตถกรรมให้สวยงาม มีคุณค่า ประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิต และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ประการสำคัญผู้ใช้นั้นจะต้องมีใจรักในงานศิลปะหัตถกรรม จึงจะส่งผลให้การสั่งสมความรู้และการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ

ด้านการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะหัตถกรรม มีวิธีการที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายและลักษณะการดำรงชีวิตของชาวบ้านเช่นกัน โดยมีวิธีการดังนี้ 1) วิธีการสร้างความผูกพัน โดยการที่ประชาชนท้องถิ่นซึ่งอาจเป็นผู้สูงวัยในครอบครัว ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการอบรมสั่งสอน การเปรียบเทียบให้เด็กๆ รู้จักคิดและนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ผ่านการบอกเล่าเป็นคำพูด 2) วิธีการสร้างความจินตนาการ โดยการสร้างศิลปะหัตถกรรมให้เห็นบ่อยๆ จนจินตนาการเกิดความชื่นชอบศิลปะหัตถกรรม และเกิดการเรียนรู้ 3) วิธีการครูสอนนักเรียนพบว่า การถ่ายทอดความรู้ศิลปะหัตถกรรมด้วยกระบวนการที่เป็นขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนได้ชิ้นงานสำเร็จ มีการให้ปฏิบัติตามอย่างเป็นขั้นตอนที่ละขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ และ 4) วิธีการนำไปใช้จริง เป็นการนำความรู้ศิลปะหัตถกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาสร้างงานศิลปะหัตถกรรม หรือนำศิลปะหัตถกรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน จนสามารถประกอบอาชีพและถ่ายทอดความรู้ศิลปะหัตถกรรมต่อไปได้

ด้านรูปความคิดของประชาชนท้องถิ่นนั้น เป็นการสร้างสรรค์โดยประชาชนท้องถิ่นได้แนวคิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาสนา วิธีการดำรงชีวิต นอกจากนั้นจะเป็นความเชื่อต่างๆ พิธีกรรมของท้องถิ่น และความต้องการของลูกค้า โดยมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นในปัจจุบัน ดังนั้นรูปความคิดของประชาชนท้องถิ่น จึงประกอบด้วย 1) วิธีคิด เป็นวิธีคิดในการแก้ปัญหาการใช้ชีวิตประจำวันและความอยู่รอดของชาวบ้าน 2) ความเชื่อและพิธีกรรมพบว่า คนในสมัยก่อนมีการใช้ศิลปะหัตถกรรมบางอย่างมาเชื่อมโยงกับความเชื่อและพิธีกรรม ปัจจุบันได้สูญหายไปบางส่วน แต่ศิลปะหัตถกรรมบางอย่างยังคงดำรงอยู่คู่กับพิธีกรรมและความเชื่อของคนในท้องถิ่น 3) การประกอบอาชีพและเศรษฐกิจ ประชาชนท้องถิ่นได้สร้างงานศิลปะหัตถกรรม เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และนำศิลปะหัตถกรรมไปจำหน่าย

เป็นรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ส่งผลให้สภาพทางเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่นคล่องตัว

4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศของท้องถิ่น เป็นการใช้ธรรมชาติและระบบนิเวศให้เกิดประโยชน์สูงสุด 5) การละเล่นพื้นบ้าน ปราชญ์ท้องถิ่นจะใช้ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของเล่นที่มีคุณค่าทางความคิดสร้างสรรค์ของปราชญ์ท้องถิ่น และเป็นการส่งเสริมจินตนาการของเด็กๆ ของเล่นดังกล่าวจะทำด้วยวัสดุจากธรรมชาติ นอกจากจะไม่มีสารเคมีที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายแล้ว ยังเป็นการรู้จักใช้วัสดุในท้องถิ่นให้เป็นของเล่นที่ดีที่สุดของเด็กๆ 6) ความผูกพันและการพึ่งพาของคนในท้องถิ่น เป็นการแสดงความผูกพันของคนในครอบครัว และเป็นความผูกพันและการพึ่งพา ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือร่วมใจในการทำงานทั้งส่วนตัวและส่วนรวมทั้งวัด โรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ในหมู่บ้าน

ในด้านรูปแบบเชิงปฏิบัติการของปราชญ์ท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่มีระบบเป็นขั้นตอนอย่างชัดเจน แต่ยังคงไว้ในลักษณะของการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และความอยู่รอดของชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีรูปแบบเชิงปฏิบัติการดังนี้ 1) ด้านวัสดุอุปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างงานศิลปหัตถกรรม ขึ้นอยู่กับลักษณะและประเภทของงานศิลปหัตถกรรม มีทั้งวัสดุธรรมชาติและวัสดุสังเคราะห์ ส่วนอุปกรณ์ส่วนใหญ่จะเป็นของที่มีใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ด้านการปฏิบัติ เป็นรูปแบบเชิงปฏิบัติการที่มีกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนเป็นชิ้นงานสำเร็จ 3) ด้านความงดงามทางศิลปะ เป็นความงดงามจากการจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะที่สวยงามสมบูรณ์ของศิลปหัตถกรรมในแต่ละประเภท 4) ด้านเทคนิค เป็นเคล็ดลับที่ปราชญ์ท้องถิ่นค้นพบด้วยตนเอง และจากคำบอกเล่าของปราชญ์ท้องถิ่นท่านอื่น เพื่อที่จะทำให้อุปกรณ์ศิลปหัตถกรรมชิ้นนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ตรงตามประโยชน์ใช้สอย หรือเพิ่มความสวยงามประณีตให้กับงานศิลปหัตถกรรมมากยิ่งขึ้น และ 5) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ เป็นการนำศิลปหัตถกรรมไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน รวมทั้งนำไปจำหน่ายให้กับลูกค้า เพื่อให้ลูกค้านำไปใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของศิลปหัตถกรรมนั้น หรือประยุกต์ใช้ประโยชน์ของศิลปหัตถกรรมด้วยความพึงพอใจ

ดังนั้นคุณค่าของศิลปะท้องถิ่น จึงได้เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างงานศิลปหัตถกรรมของปราชญ์ท้องถิ่น และการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ประกอบด้วย 1) คุณค่าด้านการดำรงชีวิตเพื่อการประกอบอาชีพ เป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริมของคนในชุมชน 2) คุณค่าด้านประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของศิลปหัตถกรรมโดยการบอกเล่าเป็นคำพูด และโดยการสร้างงานศิลปหัตถกรรมให้เห็น 3) คุณค่าด้านการศึกษา โดยการเปรียบเทียบให้ปราชญ์ท้องถิ่นเปรียบเสมือนครู ส่วนภูมิปัญญาเปรียบเสมือนความรู้ด้านศิลปหัตถกรรม และผู้ได้รับการถ่ายทอด หมายถึง นักเรียน 4) คุณค่าด้านความงดงามทางศิลปะ

ของศิลปหัตถกรรม เป็นคุณค่าที่เกิดจากการจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะได้อย่างสวยงามเหมาะสม และ 5) คุณค่าด้านทัศนคติและเจตคติ เป็นทั้งแนวความคิดเห็นและทำที่ที่ดีของผู้ถ่ายทอดศิลปหัตถกรรม และแนวความคิดเห็นและทำที่ที่ดีของผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม

ข้อค้นพบดังกล่าว ได้นำมากำหนดเป็นแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่น ซึ่งได้นำเงื่อนไขและกระบวนการนำความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นเข้ามาในระบบการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ เงื่อนไขและกระบวนการนำความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้ 1) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยที่โรงเรียนต้องจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อที่จะได้เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่น และสอดคล้องกับสภาพของนักเรียน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 2) การสืบค้นและรวบรวมข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรม โดยการสำรวจข้อมูลศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นทั้งประเภทศิลปหัตถกรรมรายชื่อของปราชญ์ท้องถิ่น และสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปหัตถกรรม มาจัดทำเป็นเอกสาร เพื่อสะดวกในการค้นคว้า และเป็นหลักฐานของโรงเรียน 3) สภาพแวดล้อมและสถานที่เรียน โดยการจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่เรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ในส่วนของสถานที่เรียน นอกจากจะจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ในโรงเรียนแล้ว สามารถนำนักเรียนไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภายนอกโรงเรียนก็ได้ และ 4) วัสดุอุปกรณ์ เป็นการสนับสนุนงบประมาณทั้งจากทางโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำงบประมาณมาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

โดยเงื่อนไขและกระบวนการนำความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นดังกล่าว จะต้องมีการวิเคราะห์ทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่น ที่สามารถจัดในระบบการศึกษาของโรงเรียนได้ ดังนั้นแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่นมีหลากหลายลักษณะ ได้แก่ 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปหัตถกรรมให้กับนักเรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้นั้นมีหลากหลายวิธี โดยผู้สอนต้องประยุกต์ ปรับใช้ให้สอดคล้องกับนักเรียน และบริบทของท้องถิ่น 2) การจัดระบบข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรม เป็นการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลของศิลปหัตถกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อจัดเก็บข้อมูลของประเภทศิลปหัตถกรรมรายชื่อของปราชญ์ท้องถิ่น และสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปหัตถกรรม การจัดเก็บข้อมูลนั้น

จะต้องจัดทำเป็นเอกสาร เพื่อสะดวกในการค้นคว้า และยังเป็นหลักฐานให้ทางโรงเรียน หรือนำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรมมาจัดทำเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภท สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน จัดทำเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงให้กับท้องถิ่นอีกด้วย 3) การจัดให้นักเรียนได้เรียนศิลปหัตถกรรมตามความต้องการ เป็นการนำข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรม มากำหนดให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความต้องการของนักเรียน และยังสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ที่มีภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม ประเภทต่างๆ 4) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จะต้องจัดทำร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อจะได้เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น และความต้องการ ความสนใจของนักเรียน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยต้องมีการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ ในระบบการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ผลของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และใช้หลักสูตรท้องถิ่นในระบบการศึกษาของโรงเรียน จะเกิดผลดีต่อทุกฝ่าย และ 5) การจัดทำนโยบายเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ทั้งนโยบายของผู้บริหารสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลของการวิจัยดังกล่าว เป็นองค์ความรู้ด้านศิลปะท้องถิ่นที่มีในชุมชน และเป็นแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ศิลปวิทยาด้านศิลปหัตถกรรมของปราชญ์ท้องถิ่น มีรูปความคิดที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นในด้านวิถีคิด ความเชื่อและพิธีกรรม การประกอบอาชีพและเศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ การละเล่นพื้นบ้าน และด้านความผูกพันและการพึ่งพาของคนในท้องถิ่น และมีรูปแบบเชิงปฏิบัติการด้านวัสดุอุปกรณ์ การปฏิบัติ ความงดงามทางศิลปะ เทคนิค และการนำไปใช้ประโยชน์

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่น มีแนวทางหลากหลายลักษณะ ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปหัตถกรรมให้กับนักเรียน การจัดระบบข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรม การจัดให้นักเรียนได้เรียนศิลปหัตถกรรมตามความต้องการ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม และการจัดทำนโยบายเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

ข้อเสนอเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนา

องค์ความรู้ศิลปะท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรมที่มีในชุมชน และแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณค่าศิลปะท้องถิ่น สามารถนำมาเป็นข้อเสนอเพื่อการเรียนรู้และนำไปพัฒนาระบบการศึกษาในโรงเรียน ทั้งยังรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไป ดังนี้

1. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ส่งผลให้เกิดผลดีต่อนักเรียนในด้านการประกอบอาชีพในอนาคต เกิดผลดีต่อปราชญ์ท้องถิ่นในด้านการได้รับการยกย่องยอมรับความรู้ความสามารถ เกิดผลดีต่อชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน มีความเป็นเจ้าของโรงเรียนและชุมชนร่วมกัน เกิดผลดีต่อครูและบุคลากรในโรงเรียนในด้านการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมไปพร้อมกันกับนักเรียน และเกิดผลดีต่อโรงเรียนในด้านการเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีนักเรียนที่มีคุณภาพทางการเรียน และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2. วิธีการที่จะทำให้คนในท้องถิ่น เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จะต้องมีการปลูกฝังความรักต่อท้องถิ่นตั้งแต่วัยเด็ก ดังนั้นผู้ปกครองจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะครอบครัวที่มีการทำงานศิลปหัตถกรรมประเภทต่างๆ ต้องมีการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรม และสร้างงานศิลปหัตถกรรมให้เห็นจนเกิดการเคยชิน เกิดความชื่นชอบ และเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสอดแทรกข้อคิดต่างๆ ในการดำรงชีวิตให้มีความสุข นอกจากนี้สามารถใช้วิธีการประชาสัมพันธ์หรือเปิดเสียงตามสาย กล่าวถึงท้องถิ่นด้วยความภูมิใจหรือการส่งเสริมและสนับสนุนในการชื้องานศิลปหัตถกรรมของปราชญ์ท้องถิ่น

3. การดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จะต้องมีการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมดังกล่าวจะต้องรักษาความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของศิลปะท้องถิ่นไว้ โดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการ รูปแบบของชิ้นงาน วัสดุ หรืออื่นๆ ให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นในปัจจุบัน เพื่อการดำรงชีวิตรอดของปราชญ์ท้องถิ่นหรือศิลปหัตถกรรมต้องมีการจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้ให้กับคนในชุมชน ดังนั้นการส่งเสริมด้านนี้จะต้องจัดหาตลาดจำหน่ายผลงานที่ชัดเจน การส่งเสริมอีกวิธีหนึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีการเพิ่มวัฒนธรรมชาติ โดยการให้คนในท้องถิ่นปลูกพรรณไม้ที่ใช้เป็นวัสดุในการสร้างงานศิลปหัตถกรรม

4. การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรม นอกจากจะรวบรวมข้อมูลเป็นหลักฐานทางเอกสารแล้ว สามารถนำข้อมูลมาจัดทำเป็นสื่อนวัตกรรมการเรียนการสอนประเภทคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นการสร้างสื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย นอกเหนือจากใบความรู้ที่ใช้ในห้องเรียน นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา รวมทั้งการจัดทำเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต ให้ชุมชนภายนอกได้รับรู้ นอกเหนือจากนักเรียนและคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

